

Invariancia, transzparencia, analógia

Törkenczy Miklós

ELTE Angol Nyelvészet Tsz.
ELTE Elméleti Nyelvészet Tsz.
MTA Nyelvtudományi Intézet

(1) Neutrális magánhangzók

(1.1) Usual suspects: *i / í, é, e*

a. 'klasszikus' szemlélet: kategorikus különbség

i. N: *i / í, é, e* (pl. Siptár & Törkenczy 2000)

ii. N: *i / í, é*. H: *e* (pl. Ringen & Kontra 1989)

MIÉRT: az elméletből következik (a nyelvtan/fonológia kategorikus)

b. 'modern' szemlélet: fokozatos különbség

N: *i / í > é > e* (pl. Hayes & Londe 2006)

MIÉRT: vannak nem kategorikus nyelvtani/fonológiai jelenségek ('height effect', 'count effect')

(1.2) Motiváció

	TÖVI FONOTAKTIKA	(PRODUKTÍV) TOLDALÉKI VISELKEDÉS ¹		TÖVI/TOLDALÉKI ÁTLÁTSZÓSÁG	
	“szabadon” társul	invariáns	alternál	átlátszó	átlátszatlan
i, í	+	+	- ²	+	-
é	+	+	+	+	+
e	+	-	+	+	+
o	-	+	+	-	+
ó	-	-	+	-	+
u / ú	-	-	+	-	+
o / ó	-	-	+	-	+
a / á	-	-	+	-	+
ü / ű	-	-	+	-	+
ö / ő	-	-	+	-	+

kocsival
arzénnal
dzsungellal

*kocsival
arzénnel
dzsungellel

¹Eltekintve a ‘count effect’-től

²Nem szuppletív alternációkban

(2) Tövek: szabad társulás

A kétszótagú vegyes hangrendű monomorfemikus tövek típusgyakorisága

	i/í	e	é	ü/ű	ö/ő	u/ú	o/ó	a/á
i/í						<i>fiú</i> (45)	<i>piros</i> (148)	<i>hiba</i> (297)
e						<i>retúr</i> (30)	<i>hernyó</i> (83)	<i>gyertya</i> (110)
é						<i>cédrus</i> (10)	<i>vékony</i> (16)	<i>gyémánt</i> (57)
ü/ű						–	<i>müron</i> (2)	<i>nüánsz</i> (2)
ö/ő						<i>krózus</i> (1)	<i>szőrmók</i> (1)	–
u/ú	<i>puli</i> (106)	<i>púder</i> (29)	<i>sumér</i> (22)	<i>turnőr</i> (1)	<i>dublőr</i> (3)	BN, NB >> BF, FB N: i/í > e > é B: a/á > o/ó > u/ú		
o/ó	<i>holmi</i> (105)	<i>móres</i> (78)	<i>póré</i> (33)	<i>kosztüm</i> (4)	<i>sofőr</i> (4)			
a/á	<i>bázis</i> (203)	<i>haver</i> (90)	<i>tajték</i> (48)	<i>kajüt</i> (7)	<i>malőr</i> (3)			

(3) Toldalékok: az invariancia és az átlátszóság közötti kapcsolat

(a) az invariáns N toldalékok (tipikusan) átlátszóak (is),

(b) az alternáló N toldalékok következetesen átlátszatlanok.

(4) Invariáns N toldalékok

	neutrális			
invariáns	i	í	é	e
	12	1	8	–

i, í névszói **-ig, -i_N, -i_{ADJ}, -nyi, <-i_{S_{DIM}}, -ci, -csi,> -(A)sdi, -(A)dik**
 igei **-(A)ni, -ik, <-int>; -ít** tanítom *tanítem

é névszói **-ért, -ék, -képp(en), -(A)nként, -é, -né, -ként** Kovácsnéval % Kovácsnével
 igei **-(A)nék** Nagyékkal % ?Nagyékkal

(5) Alternáló N toldalékok

		neutrális			
		i	í	é	e
alternáló	4-es	–	–	–	17
	3-as	–	–	–	9
	2-es	1	–	9	24

i névszói
igei

-ja/-i

é névszói
igei

***-vÁ, -nÁl, -Ász, -sÁg, <-Ár>, -Ás
-dÁcsOl, -Ász, -Ál***

(5.1) Hogyan lehet egyáltalán érzékelni/tesztelni (3b)-t?

Hiszen *boldog-ség ___ *tart-i ___

(5.2) Variációval járó tövek után

(5.2.1) Count effect: B N₂ MARTINI

a.	-Ás	martiniz-és	%	martiniz-ás
b.		martiniz-és-sel		*martiniz-és-sal
c.	-ít	martinis-ít-em	%	martinis-ít-om

Ezzel martinisítem az italom.   Azzal martinisítom az italom.

(Kontra, Ringen & Stemberger 1989, 1991; Cziráky Londe 2005)

d.	-i/-ja	martiniz-i	%	martiniz-za

Ezzel martinizi el az életet.   Azzal martinizza el az életet.

e.		martiniz-i-tek		*martiniz-i-tok

(5.2.2) Height effect:

szlovén

a.	-@k	szlovén-ek	%	szlovén-ok
b.		szlovén-ek-et		*szlovén-ek-at
c.	-ék	szlovén-ék-et	%	szlovén-ék-at

(6) Analógia és invariancia

martini

-σσ#	szóalak	példány	funkció
-ítem	169	15502	(X+ít) _V DEF Sg1
-ítom	192	22502	
-éssel	1761	294237	(V+Ás) _N Ins
-éssal	–	–	
-izi	12	81	V DEF Sg3
-izza	12	46	
-itek	483	12602	V DEF Pl2
-itok	–	–	

szlovén

-σσ#	szóalak	példány	funkció
-éket	151	623	N Pl FAM ACC
-ékat	86	260	
-eket	3447	1759520	N Pl ACC
-ekát	–	–	

Köszönöm a figyelmet!

Armchair linguistics > > >

Köszönöm a figyelmet!

Armchair linguistics > > > Barstool linguistics